

УДК 373.016:796]:37.03

Козіброцький С. П.

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ УЧНІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ (ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ)

Стаття присвячена теоретичним аспектам особистісно орієнтованого навчання учнів фізичної культури. У статті визначено мету та завдання особистісно орієнтованого навчання. Основним завданням особистісно орієнтованого навчання є створення умов для реалізації школярем своїх індивідуальних здібностей та можливостей. Визначено, що особистісно орієнтованому навчанню притаманні такі ознаки: стимулювання розвитку і саморозвитку; зосередження на потребах дитини; гуманізація навчального спілкування; співпраця, співтворчість учня і вчителя; переважання навчального діалогу; пристосування методики до можливостей учнів. Встановлено, що в особистісно орієнтованому навчанні учень є суб'єктом навчання, а не об'єктом.

Ключові слова: особистісно орієнтоване навчання, учні, фізична культура.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Об'єктивне прискорення науково-технічного і соціального прогресу, кризові економічні, екологічні, демографічні, політичні та інші явища, що виникли у сучасному світі, неминуче позначаються на системі освіти, загострюють протиріччя і труднощі формування молодого покоління. Традиційні педагогічні засоби виховання, змісту й організації навчально-виховного процесу все частіше не спрацьовують. Через невідповідність темпів і характеру соціальних та педагогічних процесів виникають кризові явища в педагогіці.

Найважливіші з них виявляються у нездатності освітньо-виховних закладів, по-перше, впливати на дитину для формування цілісної, а не «часткової» особистості, по-друге, у невмінні враховувати індивідуальні, вікові та соціо-біопсихологічні особливості вихованця, неповторність особистості кожного.

Серед головних недоліків традиційної системи навчання є: авторитарний стиль керівництва; домінування пояснювально-ілюстративного типу навчання і репродуктивної діяльності учнів; перевагу фронтальної роботи, обмеженість діалогічного спілкування; породжені цими факторами невміння і небажання дітей учитися; відсутність у них поцінування освіти, самоосвіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальною проблемою сучасної педагогічної науки є пошук нових моделей організації навчально-виховного процесу в школі, спрямованих на гуманізацію навчання та активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів, що забезпечить інтенсивне оволодіння комплексом знань, умінь і навичок та сприятиме гармонійному розвитку особистості. Такою моделлю є особистісно зорієнтований педагогічний процес, який базується на гуманістичних напрямках філософії, психології та педагогіки і передбачає сприйняття кожного вихованця, як унікальної особистості, як суб'єкта навчально-виховного процесу [1; 4; 6; 7].

Сучасна педагогічна система особистісно зорієнтованого підходу потребує подальшої розробки в різних напрямках виховного впливу. Особливо актуальною є проблема використання педагогічних інновацій у галузі фізичного виховання, де сучасний освітньо-виховний процес зорієнтований на функціональне виконання вчителем педагогічних обов'язків, і особлива увага зосереджена на зовнішньо-процесуальних рольових діях, а не на особистості учня, його індивідуальності. Для такої ситуації характерним є переважання зовнішніх вказівок, а учні виступають об'єктами педагогічних впливів.

Мета роботи – на основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначити сутність та специфічні особливості особистісно орієнтованого навчання фізичної культури учнів.

Завдання роботи

1. З'ясувати мету та головні завдання особистісно орієнтованого навчання учнів фізичної культури.
2. Визначити ознаки особистісно орієнтованого навчання учнів фізичної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Витоки особистісно орієнтованого підходу до навчання і виховання у гуманістичній психології і педагогіці відносяться до 70-80-х років ХХ століття. Такі всесвітньо відомі вчені, як А. Маслоу, К. Роджерс, Е. Фромм, Р. Бернс та інші, спираючись на гуманістичні ідеї вчених епохи Відродження (Т. Мора, Т. Кампанелла), представників нового часу (Я. А. Коменського, Ж.-Ж. Руссо) класиків (Й. Г. Песталоцці) проголосили необхідність поставити в центр виховання людину як вищу цінність, її можливості, досвід, здоров'я, творчий розвиток [5].

В науковій літературі визначено мету та завдання особистісно орієнтованого навчання [6; 7]. Метою особистісно орієнтованого навчання є виявлення суб'єктного досвіду кожного учня та надання психолого-педагогічної допомоги в становленні його індивідуальності, в життєвому самовизначенні, самореалізації.

Головними завданнями особистісно орієнтованого навчання визначено: розкриття індивідуальних пізнавальних можливостей кожного учня; розвиток його індивідуальних пізнавальних здібностей; допомога йому в самопізнанні, самоактуалізації, самореалізації, самовизначенні; формування культури життєдіяльності, яка дає можливість продуктивно будувати власне життя.

Науковці зазначають, що побудова особистісно орієнтованої системи навчання базується на таких вихідних положеннях [2; 4; 6; 7]:

– пріоритет індивідуальності, самоцінності, самобутності дитини як активного носія суб'єктного досвіду, що склався задовго до впливу спеціально організованого навчання в школі (учень не стає, а від самого початку є суб'єктом пізнання);

– для конструювання та реалізації навчального процесу потрібна особлива робота вчителя з виявлення суб'єктного досвіду кожного учня;

– в освітньому процесі відбувається «зустріч» суспільно-історичного досвіду, що задається навчанням, та суб'єктного досвіду учня;

– взаємодія двох видів досвіду учня повинна відбуватись не шляхом витиснення індивідуального, наповнення його суспільним досвідом, а шляхом їх постійного узгодження, використання всього того, що накопичене учнем у його власній життєдіяльності;

– розвиток учня як особистості (його соціалізація) відбувається не тільки шляхом оволодіння нормативною діяльністю, а й через постійне збагачення, перетворення суб'єктного досвіду як важливого джерела власного розвитку;

– головним результатом учіння повинні бути сформовані на основі засвоєння знань і умінь пізнавальні здібності школяра.

– основою технології особистісно орієнтованого навчання є принцип суб'єктивності освіти, який реалізується в таких дидактичних вимогах до змісту навчального процесу:

– навчальний матеріал (характер його подачі) повинен забезпечити виявлення змісту суб'єктного досвіду учня;

– спрямованість викладу знань не тільки на розширення їх обсягу, структурування, інтегрування, узагальнення предметного змісту, а й на перетворення наявного досвіду кожного учня;

– активне стимулювання учня до самоцінної освітньої діяльності з метою забезпечення можливостей самоосвіти, саморозвитку, самовираження в ході оволодіння знаннями;

– створення можливості вибору при виконанні завдань, вирішенні задач;

– стимулювання учнів до самостійного вибору і використання найбільш значущих для них способів опрацювання навчального матеріалу;

– виділення загальнологічних і специфічних прийомів навчальної роботи з урахуванням їх функцій в особистісному розвитку,

– забезпечення контролю й оцінки не тільки результату, а, головним чином, процесу учіння, тобто тих трансформацій, які здійснює учень, засвоюючи навчальний матеріал;

– забезпечення побудови, реалізації, рефлексії, оцінки учіння як суб'єктної діяльності.

Результати аналізу джерел наукової інформації показали, що науковцями визначено такі основні ознаки особистісно орієнтованої навчально-виховної моделі [5; 6]: дитина виступає суб'єктом пізнання і спілкування; мета – розвиток особистості школяра з урахуванням його можливостей і схильностей; педагог ставиться до дитини як вищої цінності; стратегія поведінки педагога полягає у створенні таких ситуацій, які сприяють максимальному розкриттю можливостей індивідуального зростання школяра, стимулюють його внутрішні сили до творчого саморозвитку і самовдосконалення; кожен вихованець бачить індивідуальність у собі та в інших, має власну гідність та поважає гідність інших; співпраця вчителя і учнів базується за типом «дорослий-дорослий» (рівноправні позиції: учень отримує можливість виявляти самостійність мислення, незалежність, здатність до вибору).

Окрім цього, науковці констатують [3], що важливим в особистісно орієнтованому навчанні є багатоваріативність методик і технологій, уміння організовувати навчання одночасно на різних рівнях складності. Отже, суб'єктом є певний учень чи група учнів, які розглядаються в бутті. Таке розуміння суб'єкта надзвичайно важливе для дидактики – у процесі навчально-пізнавальної діяльності учень стає суб'єктом, тобто потенційно готовим до самоактуалізації, самовизначення, саморозвитку і самореалізації у професійній діяльності. Навчання має ґрунтуватися на суб'єктності учня як суб'єкта учіння, визнання за ним права на самовизначення і самореалізацію в навчально-пізнавальній діяльності, що передбачає пристосування освіти до нього, а не навпаки, як у традиційному навчанні. Це вимагає кардинальної зміни мети й ціннісних орієнтацій навчального процесу, оновлення змістового компонента і його гуманітаризації, перебудови технології та її гуманізації й демократизації, зміни методики діяльності педагога та розширення в ній технології співробітництва, коригування характеру навчально-пізнавальної діяльності учня як суб'єкта навчального процесу.

І. С. Якиманська зазначає, що основною формою навчання є особистісно орієнтований урок, який концентрує всі вищезгадані положення організації особистісно значущого учіння: використання різноманітних методів і форм організації навчальної діяльності, які дозволяють розкрити суб'єктний досвід учнів; створення атмосфери зацікавленості кожного учня у роботі класу; стимулювання учнів до використання різних способів виконання завдань; - використання на уроці дидактичного матеріалу, який дозволяє учневі вибрати найбільш значущі для нього вид і форму навчального змісту; оцінювання діяльності учня не тільки за кінцевим результатом (правильно – неправильно), а й у процесу його досягнення; заохочення намагань учня знаходити власний спосіб роботи (вирішення задачі), аналізувати способи роботи інших учнів у ході уроку, обирати і використовувати найраціональніші; створення на уроці педагогічних ситуацій спілкування, яке дає можливість кожному учневі виявити ініціативу, самостійність, вибірковість у способах роботи; створення ситуацій для природного самовираження учня [6; 7].

Водночас, найважливішими умовами індивідуально особистісного розвитку учнів є [6; 7]: розробка предметного змісту, технологій його використання в навчальному процесі. Для цього в рамках програми (тематичного планування) учитель повинен мати дидактичний матеріал, який варіює вид і форму подачі навчального матеріалу, а учень має свободу вибору завдання; виявлення ставлення учня до

учіння, аналіз використаних учнем різноманітних способів опрацювання навчального матеріалу (вибір найраціональніших з них, зіставлення своїх і чужих способів, їх аналіз, обговорення, аргументація, застосування); спрямованість учителя на навчальні можливості кожного учня; складання індивідуальної карти особистісного розвитку дитини, індивідуальної корекційної програми навчання з опорою передусім на успіх у досягненні позитивних навчальних результатів; побудова уроку, спрямованого на створення умов самореалізації, самостійності кожного учня; розкриття і максимальне використання суб'єктного досвіду дитини.

Висновки. Аналіз літературних джерел дозволив встановити, що в особистісно орієнтованому навчанні учень є суб'єктом навчання, а не об'єктом. Основним завданням особистісно орієнтованого навчання є створення умов для реалізації школярем своїх індивідуальних здібностей та можливостей. Основною формою навчання є особистісно орієнтований урок. Від традиційної системи навчання особистісно орієнтоване навчання відрізняється: визнанням індивідуальності кожної людини; учінням як індивідуальною діяльністю, а не навчанням в нормативно побудованому процесі; врахуванням суб'єктивного досвіду учня; опорою на здібності, нахили та інтереси учня. Особистісно орієнтованому навчанню притаманні такі ознаки: стимулювання розвитку і саморозвитку; зосередження на потребах дитини; гуманізація навчального спілкування; співпраця, співтворчість учня і вчителя; переважання навчального діалогу; пристосування методики до можливостей учнів. Таким чином, використання основних ідей особистісно орієнтованого навчання сприятиме вихованню духовно багатой, свідомої особистості.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі полягають у визначення передумов реалізації особистісно орієнтованого навчання учнів фізичної культури.

Використані джерела

1. Бех І. Особистісно-орієнтований підхід у вихованні / Бех І. // Професійна освіта: педагогіка і психологія: Українсько-польський щорічник. – Ченстохова-Київ, 2000. – С. 331–350.
2. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навчальний посібник [Електронний ресурс] / Н.Є. Мойсеюк. – К., 2007. – 608 с.
3. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник для вузів / Савченко О. Я. – Київ : Генеза, 2002. – 368 с.
4. Сериков В. В. Развитие личности в образовательном процессе / Сериков В. В. – М., Логос, 2012. – 448 с.
5. Ягупов В. В. Педагогіка : навчальний посібник / Ягупов В. В. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.
6. Якиманська І. Особистісно орієнтована система навчання / Якиманська І. // Завуч. – 1999. – № 7. – С. 22.
7. Якиманская И. С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения / И. С. Якиманская // Вопросы психологии. – 1995. – № 2. – С. 31–34.

Kozibrotskyi S.

PERSONALLY ORIENTED EDUCATION OF PHYSICAL CULTURE FOR PUPILS (THEORETICAL ASPECTS)

The article is devoted to theoretical aspects of personally oriented education of physical culture for pupils. The article defines the aim and tasks of personally oriented education. The aim of personally oriented education is to identify the subject experience of each pupil and provide psychological and pedagogical assistance in the development of his personality, in the life self-determination and self-realization. The main tasks of personally oriented education are defined: the disclosure of individual cognitive abilities of each pupil; development of his individual cognitive abilities; help him in self-knowledge, self-actualization, self-realization and self-determination; the formation of a culture of life activity, which makes it possible productively build their own life. The following basic characteristics of the personally oriented educational model are defined: the child acts as the subject of cognition and communication; the purpose is the development of the personality of the pupils, considering their capabilities and skills; the teacher attitude to the child as to supreme value; the teacher's behavior strategy is to create situations that contribute to the maximum disclosure of individual opportunities of pupils growth, stimulate their internal forces for creative self-development and self-improvement; each individual can notice an own personality and in others also, has the own dignity and respects the dignity of others; the cooperation of the teacher and pupils is based on the type of "adult-adult" (equal position: the pupil gets the opportunity to identify the independence of thinking, autonomy and ability to choose). It has been defined that study should be based on the pupil's subjectivity as a subject of learning, recognition of the right to self-determination and self-realization in educational and cognitive activity. It has been determined that the main form of study is a personally oriented lesson, which concentrates all the above-mentioned provisions of organization of personally meaningful learning: the use of various methods and forms of organization of educational activities, which allow to reveal the subjective experience of pupils; creating an atmosphere of interest for each pupil in the class work; encouraging pupils to use different ways to accomplish the tasks.

Key words: personally-oriented education, pupils, physical culture.

Стаття надійшла до редакції 21.09.2018 р.